

ARAP BAHARI Arap talihsizliği

Arap dünyasının 1848'i kabul edilen ayaklanmalar sürüyor. Ancak Arap Baharı, 2005'te katledilen Lübnanlı gazeteci Samir Kassir'in söz ettiği "Arap talihsizliğini" de bertaraf etmek durumunda. Karşılarında sadece despotik rejimler ve kronik azgelişmişlik yok. İsrail'in artan üstünlüğü ve ABD'nin Irak'ı işgaliyle güçlenen Batı hegemonyasıyla da mücadele etmeleri gerekiyor...

ARAP âleminin en çok okunan romancısı, aktivist Mısırlı Alaa El Asvani, Hüsnü Mübarek'in hâlâ iktidara tutunmaya çabaladığı günlerde devrimin aşık olmaya benzediğini söylemişti. "Aşık olan kimse daha iyi bir insan haline gelir. Devrime katılan herkes daha farklı hissedecek. Haysiyetimizi kazandık. Artık korkmuyoruz." 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'nda başlayan eylemlere katılan Aswany, tarih hakkında okumaktansa, tarihin içinde yaşıyor olmanın emsalsiz bir

tecrübe olduğunu da söylüyordu.

Bu emsalsiz tecrübe, Tunus ve Mısır'da onlarca yıllık despotik yönetimlerin devrilmesine yol açtı. Fakat bu aşkın Arap coğrafyasının geri kalanında ne tür bir meyve vereceğini bilmiyoruz. Suriyeli muhalif Riad Türk, Hafız Esad'ın ölümünün ardından, ülkesindeki rejimi "korku imparatorluğu" olarak tanımlamıştı. Bugün ırsî verasetle babasının yerine geçen Başar Esad'ın Suriyesi'nde bu imparatorluğa meydan okuyanlar,

kanla bastırılıyor. Yemen ve Bahreyn'de de durum farklı değil. Özellikle Libya'ya yönelik müdahale ile Arap baharının sonunun geldiği, uzun sürecek bir NATO yazının başladığı konuşuluyor. Birinci safha Mısır'da Mübarek'in çekilmesiyle sonlandı. Libya'ya müdahale edilmesiyle birlikte, halk hareketlerinin kontrol altına alınması-na, bastırılmasına yönelik bir çabanın yoğunlaştığı ikinci safhayı yaşıyoruz.

Tunus'ta patlak veren ayaklanmadan beş ay sonra soldan gelen değerlendirmelerin birkaç müşterek noktası var. Perry Anderson, bu birbirine bağlı siyasal ayaklanmalar dizisinin tarihte üç emsali olduğunu söylüyor: 19. yüzyıl başında Amerikan kıtasında İspanyollara karşı yürütülen bağımsızlık savaşları (1810-1825), 1848-1849 Avrupa Devrimleri ve Sovyet bloğunun çöküşü (1989-1991). Daha önce de işaret edilmişti: Bugün yaşananlar, Arap dünyasının 1848'i

Samir Kassir'i kim öldürdü?

ROBERT FISK

THE INDEPENDENT, 3 Haziran 2005

2HAZİRAN 2005'te o kanlı el Lübnan'a bir kez daha uzandı ve Lübnan'ın önde gelen gazetecilerinden, Suriye rejiminin sesi en gür çıkan ve en cesur muhaliflerinden birini öldürdü.

Samir Kassir, Lübnan'da günlük yayınlanan An Nahar gazetesinin en çok tanınan köşe yazarı, muhalefetin değerli bir üyesi, yeni evli ve Beyrut'taki birçoğumuz gibi, Suriye askerleri ve istihbarat görevlilerinin Lübnan'dan çekilmesiyle artık korkacak hiçbir şey kalmadığı varsayımıyla mutluca yaşayan biriydi.

Peki Samir Kassir'i kim öldürdü? Kassir'in suikasta uğradığı gün komşularından biri bana, "evden her sabah on buçukta çıkardı, bugün de caddeden karşıya geçtiğini gördüm" dedi: "Evden her zaman aynı saatte ayrılırdı. Arabasının kapısını açtı, içeri geçti, motoru çalıştırdı. Sonra araba havaya uçtu."

Kassir'in 165670 plakalı Alfa-Romeo'sunda yapılan sıkı bir inceleme patlamanın kesinlikle şoför koltuğunun altından kaynaklandığı ortaya koydu. Patlama arabasının tavanını parçalamış, şoför kapısını savurmuş, vites kolunu parçalamış ve Kassir'i yandaki koltuğun üzerine fırlatmıştı. Bombayı tetikleyen, görünüşe göre kontağın çevrilmesi olmuştu.

Bu, Beyrut'ta hiç kimsenin beklemediği bir şoktu —elbette suikastçılar hariç. Şubat 2005'te Almanya'nın en üst düzey dedektifi, Devlet Mehlis, beraberindeki

BM ekibiyle sabık başbakan Refik Hariri cinayetini araştırmaya gelmişti. Hepimiz, Lübnan'ın katillerinin tutuklanmaktan korkarak deliklerine gizlendiklerini düşündük.

Fakat hayır, hâlâ faaller, hâlâ cinayet havasındalar. Muhalefet milletvekili ve Kassir'in arkadaşı Nesib Lahud —Lübnan'ın sonraki

cumhurbaşkanı olabilir— Kassir'in enkaz haline gelmiş arabasının yanında kendisiyle konuşurken gözyaşlarına boğulmuştu. Suikasttan sorumlu tuttuğu "mücrim eller"den, "istihbarat aygıtı"ndan bahsetti. Kullanmadığı tek kelime "Suriye"ydi.

Peki Samir Kassir'i kim öldürdü? 2005'in daha önceki günlerinde, Lübnan Merkezî İstihbarat Servisi'nin Suriye yanlısı başı Cemil Seyid istifa etmeden hemen ön-

ce, isterik bir biçimde, Hariri cinayetinden sorumlu tutuluyorsa, kendi kendisini tutuklamayı teklif etti. Kassir, ertesi gün, gazetecileri tehdit etmiş ve sansürlemiş olanların şimdi adaletten korktuklarını görmenin güzel olduğuna işaret eden sert bir makale yazmıştı. Lübnan'daki Suriye askerî istihbaratının başı Rüstem Gazali gazeteciye hakaretler yağdırdı.

Peki Samir Kassir'i kim öldürdü? 2001'de, Suriyelileri ve Suriye yanlısı Lübnanlı istihbarat çalışanlarını şiddetle eleştiren bir dizi makaleden sonra, Amman dönüşü havalimanı güvenliği, "hangi koşullarda alındığını teyit etmek" istediklerini iddia ederek pasaportuna el koydular. Kassir, Filistin kökenliydi, fakat yasal olarak verilen Lübnan pasaportuyla yakın zamanda 14 kez seyahat

etmişti. 2001'de, izlendiğinden şikayet etti ve komşuları istihbarat görevlilerince sorgulandıklarını iddia ettiler.

Peki Samir Kassir'i kim öldürdü? Nesib Lahud'un cinayet sebepleri hakkında hiçbir şüphesi yok.

"Mücrim eller Samir'i yetenekli bir gazeteci olduğu için öldürmediler" diyor: "Samir'i parlak bir entelektüel olduğu için hedef almadılar. Samir'i Lübnan baharının liderlerinden biri olduğu için, mu-

halefetin parçası olduğu için hedef aldılar. İstihbarat aygıtıyla mücadele sona ermedi. Bu suikast bize Lübnan'ın demokrasi yürüyüşünün kolay olmayacağını göstermeyi hedefliyor."

Önceki evliliğinden iki çocuğu bulunan Samir Kassir, uydudan yayın yapan Arabiye kanalı muhabirlerinden Jizel Huri'yle henüz evlenmişti. Genç komşularından biri bana, "artık bizi niçin rahat bırakmıyorlar?" diye sordu: "Niçin bu cinayet yöntemini kullanmaya devam etmekte zorundalar? Buna son vermemiz lâzım. Tüm gençlerin Lübnan'dan kaçmasını mı sağlamaya çalışıyorlar?"

Kassir'in öldürülmesinden önceki hafta An Nahar, rakibi, Hariri'nin Müstakbel gazetesinde yayınlanmakta olan bir habere el attı ve seçimlere müdahale etmek üzere —BM Güvenlik Konseyi'nin 1559 numaralı kararına meydan okuyarak— Lübnan'a geri döndüklerini iddia ettiği üç önemli Suriye istihbarat görevlisinin ismini yayınladı.

Suriye casuslarının kimliklerini açıklamak selim bir iş değil. Yayınlanan isimler şunlardı: Geçtiğimiz nisana kadar Beyrut'ta mukim kıdemli Suriye istihbarat görevlisi Tuğgeneral Muhammed Halluf, Nabil Hişmeh ve vaktiyle Trablusşam'da Suriye'nin gizli işlerini yürütmüş Halil Zogheib. Suriye bu üç kişinin Lübnan'da olduğunu inkâr etti. Kassir'in ölümünden önceki cuma günü çıkan "Hata üstüne hata" başlıklı son yazısı, Suriye Baas Partisi'ne yönelik bir saldırıydı.

Peki Samir Kassir'i kim öldürdü?

Çeviren: Ö.G.

Claude Lévi-Strauss'u hatırlamak

SAMİR KASSİR

"ARAP TALİHSİZLİĞİ" kitabından, İletişim Yayınları, İstanbul 2011

HUNTINGTON'I boşta çıkarmayı sürdürmeye ve Lévi-Strauss'u hatırlamaya muktedir olmalıyız. "Terorizmle savaş" ya da "haçlılara karşı cihat" destekçilerine akademik terimlerle bir söz yöneltebileceksek, bu söz kesinlikle yeni bir evrenselciğin düsturu olmalıdır.

İnsanların fark ekip biçmek için elinden gelen çabayı sarfettiği bir zamanda Huntington'ı boşta çıkarmak kadar zor bir şey yoktur. Bir yandan, "biz" ve "onlar"a karşı çıkan uzun ve sıkıcı konuşmalardan sonra bütün Arapların ve Müslümanların teröristlerle aynı kefeye konmaması gerektiğini vurgulamayı uygun görüyor dahi olsalar, siyasetçiler ve yorumcular durmaksızın bir Doğu özcülüğünü hatırlatıyorlar. Öte yandan, insanlar açıklamalarına masum insanların öldürülmesinin İslâm'ın her hükümüne aykırı olduğunu söyleyen bir feragatname ile başlayacak kadar tedbirli dahi olsalar, New York dehşetini Amerikan siyasetinin kötülükleri üzerinden nitelemeye ya da hatta meşru kılmaya yönelik bir eğilim var.

Lévi-Strauss'u unutmamalıyız: "Medeniyet", onun söylediği gibi, bir kategori değildir ve dolayısıyla "doğal" hiyerarşiler içermez ve insanlık, ortak bir antropolojik temele dayandığı için, birdir. Başka bir ifadeyle, "medeniyete saldırı"dan bahsetmek insanları, Müslüman ya da başka türlü, bir inanca bağlılıklarıyla sınıflandırmak kadar anlamsızdır. Belki üstünlüğün münhasıran beyaz olmadığına dikkat çekmeliyim. Müslüman toplumdaki bazı insanlar, tehdit altında hissettikleri için savunma amaçlı olarak radikal İslâm'a çekilebilirler, fakat radikal İslâmıcılığın savaş ağaları tarafından kullanılan retorik kasıtlı olarak saldırgan- dır. Kendi öğretilerinin diğerlerinininkinden üstün olduğuna dayanan din propagandalarını Öteki'nin "yozlaşmış" medeniyeti-

ni aşağı olarak tanımlayarak meşru kılarlar.

O yüzden duruşunu yeniden gözden geçirmesi gereken sadece Batı değildir. Özellikle Arap dünyası, bir kültürel ihtilaf mantığını teşvik eden muğlaklıkları kökünden söküp atmak için yoğun bir çaba sarfetmelidir. Bu önce mağduriyeti bir perspektife yerleştirmek anlamına gelir. Arapların göreneksel mağdur statüsü kabulünü, bir iktidar mantığı ya da intikam ruhu ekip biçerek değil; fakat, mağlubiyetler getirmiş olsa da, 20. yüzyılın aynı zamanda Arapları ilerlemeye katılmaya muktedir kılabilecek faydalar da sağladığı gerçeğini kabul ederek değiştirmeliyiz. Aynı ölçüde, mağdur kültüründe gizli olan ahlâkî pragmatizmi reddetmeliyiz. Hedefe giden her yol mubahtır diyen muktediri kabul edemezsek, o halde mağdurların da böyle yapmasına müsaade edemeyiz. Batı'nın direnişi terörizmle karıştırdığı gibi, terörizmi direnişle karıştırmamalıyız.

Fakat, ihtilafın etkileri ve araçlarını bir kenara bırakırsak, eğer Arap dünyası bir medeniyetler çatışmasını reddedecekse, dünya tarihini sırf bize yönelik bir tehdit ve siyasal ve askerî olmaktan ziyade "kültürel" bir tehdit olarak gören menfi bir Arap merkezliği (ya da İslâm merkezliği) de terk etmemiz gerekir. Aynı sebepten ötürü, 1980'lerde uzun sürmüş Lübnan'daki Batılı rehine macerası ya da Salman Rüşdi için çıkarılmış fetvaya dönük müsamahakâr tutumları çevreleyen sessizliği açıklayan türden özcü mazeretleri terk etmeliyiz. Demokratik değerlerin artık insanlığın ortak mirasının parçası olduğunu kabul etmeliyiz.

Böylesi bir yeniden değerlendirme gerçekleşebilir. Sorun, bunu teşvik edebilecek seçkinlerin, bir yandan (Ortadoğu'daki "demokratik haçlı seferi"ne rağmen çoğu kez Batı tarafından desteklenen) demokratik olmayan rejimler, öte yandan radikal İslâmıcılık arasında kalmış olmasıdır. Gayet açık ki bu iş birçok ilham verdiği gibi birçok biçimi olan bir başka rönesans, hâlâ tamamen mümkün olan bir rönesans eşliğinde daha kolay olurdu.

Çeviren: Ö.G.

kabul ediliyor. Kıta Avrupası'nda geleneksel otoriteyi bir uçtan diğerine sarsan, Britanya'daki kraliçeye bile korkulu rüyalar gösteren ayaklanmalar hüsrana sonuçlanmıştı. Kendilerine özgü Arap ayaklanmalarının akıbeti, Anderson'a göre özgürlük arzusunun ve eşitlik hedefiyle birleşmesine bağlı. Petrolden kaynaklanan zenginliği, Arap dünyasında nüfusa orantılı adilâne bir biçimde yeniden dağıtma tahayyülüne sahip bir Arap enternasyonalizmi sağlanmadan, hakiki bir devrimin yaşanması zor. Anderson, daha yakın vadede, Enver Sedat'ın İsrail'le imzaladığı küçük düşürücü anlaşmanın iptalinin, demokratik Arap haysiyetinin yeniden kazanılması için elzem olduğunu söylüyor.

İkinci müşterek nokta, her şeyi olduğundan daha zor hale sokan iki tespit. Bunlar, Arap dünyasını günümüzün siyasal âleminde kendine özgü bir alana yerleştiriyor: Yirminci yüzyılda yaşanan sömürge sonrası dönem boyunca, Arap âleminde hüküm süren türlü tiranlıkların şiddeti ve uzun ömürlüğü ile Batılı emperyal gücün bölge üzerindeki emsalsiz uzunluk ve yoğunluktaki hakimiyeti. Bu durumu, 2005'te Suriye Lübnan'dan çekildikten kısa bir süre sonra öldürülen Lübnanlı Samir Kassir [bkz. "Samir Kassir'i kim öldürdü?"] yıllar önce dile getirmişti. Arap talihsizliğini bertaraf etmenin önündeki yegâne engel, despotik yönetimler

altında devasa boyutlara erişmiş Arap azgelişmişliği değildir. İsrail'in durmaksızın artan üstünlüğü ve ABD'nin Irak'ı işgali ile katmerlenen Batı hegemonyasının kararlılığı da, yakın gelecekte Arap talihsizliğinin döngüsünü kırmak için büyük bir engeldir.

Bir üçüncü müşterek nokta, ayaklanmaların altında yatan nedene dair söylenenler. Despotik rejimlerin onlarca yıl süren baskısı bu ayaklanmalara neden şimdi yol açtı? El Asvani'nin, Mısır rejimine karşı kaleme aldığı muhalif yazıları geçtiğimiz günlerde "Mısır'ın Durumu Üzerine: Devrime Ne Yol Açtı?" başlığıyla derlenerek yayımlandı. Yazılar üç başlık altında toparlanmış: Başkanlık ve veraset, ifade özgürlüğü ve devlet baskısı, halk ve toplumsal adalet. Sorunun cevabını üçüncü başlıkta aramak lazım. Batı medyası her ne kadar yeni bilgisayar teknolojilerine hâkim, İngilizce konuşan üst orta sınıf mensuplarının rolünü ön plana çıkarsa da, devrimci sürecin altında yatan çalışan sınıfların gazabı. Geçtiğimiz yıllarda, özellikle Mısır, bugünlerin işaretlerini veren toplumsal protestolara, grevlerle tanıklık ediyordu. Neden şimdinin cevabı, toplumsal adaletsizliğin Arap dünyasında bir kaide haline gelmiş olmasında yatıyor. Yükselen gıda fiyatları, neoliberal özelleştirme politikaları, yolsuzluk, devasa boyutlara erişmiş konut sorunu, gelir adaletsizliği, sadece eğitimsizleri değil, üniver-

site mezunu orta sınıf mensuplarını da kahredecek bir düzeye ulaşmış işsizlik... Tunus'ta kendisini yakan Muhammed Buazizi'nin ardından 7 Ocak'ta Cezayir'de halkın artan gıda fiyatlarını ve işsizliği protesto etmek için sokaklara dökülmesinden dört gün sonra iş bulamayan Cezayirli Muhsin Buterfi'ın, Buazizi gibi kendisini yakması çok şey söylemiyor mu?

Son müşterek nokta, her ne kadar Batı medyası gözlerden irak tutmaya çalışmış olsa da, tüm bu süreçte kadınların üstlendiği rolün önemi.

Arap ayaklanmaları, El Kaide'nin liderinin öldürülmeden önce öldüğünü gösterdi. 11 Eylül'den hemen sonra Afganistan işgal edilmeden Arap sokağına dair Batılılarca yapılan, Arapların ataletle malûl ve siyaseten lâkayt olduklarına dair yorumlar bugün artık tekrar edilemez. Yukarıdaki satırlar, [bkz. "Claude Lévi-Strauss'u hatırlamak"] Samir Kassir tarafından 11 Eylül'den birkaç gün sonra kaleme alınmıştı. Kendisine "medeniyetler çatışması" hakkındaki fikri sorulan El Asvani'nin büyük insanlık idealini vurgulayan cevabıyla arasındaki uyum dikkat çekicidir: "Bir medeniyetler sorunu olduğunu zannetmiyorum. Medeniyet, insanlığın en yüce yaratımıdır. Çarpışma yaratmazlar, temasa geçmek için birer araçlardır."

Özgür Gökmen